

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Kadi Salm

**SALAKAUBANDUSEST TINGITUD LAEKUMATA JÄÄNUD
AKTSIISITULU EESTIS**

Lõputöö

Juhendaja:

Maret Güldenkoh, MBA

Tallinn 2015

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2015
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Salakaubandusest tingitud laekumata jäänud aktsiisitulu Eestis.</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: „<i>Outstanding Excise in Estonia Caused by Illicit Trade</i>“.</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 39 leheküljest ning kahest lisast. Töös on kasutatud 47 allikat, millele on tekstis viidatud.</p> <p>Probleem seisneb selles, et aktsiisimäärad tõusevad pidevalt, mille tõttu inimesed valivad „kergema vastupanu tee“, tuues salakaubana üle piiri alkoholi, tubakatooteid ja muid salakaupu, ning riigitulu võib väheneda. Seetõttu tuleks analüüsida salakaubanduse dünaamikat.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada salakaupadest laekumata aktsiisitulu Eestis. Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisülesanded: 1. Anda ülevaade salakaubanduse mõistest. 2. Anda ülevaade kaupadest mis võivad olla salakaubad. 3. Analüüsida salakaubavedu aastatel 1992-2014. 4. Analüüsida salakaubaveo tõttu laekumata jäänud aktsiisitulu Eestis.</p> <p>Analüüsitaval perioodil on saamata jäänud aktsiisitulu vähemalt 11 442 262,86 eurot. Eestis määratakse salakaubitsejale trahv ning konfiskeeritakse salakaup. Vaatamata pidevale aktsiisimäära tõusule varimajandus ei taandu.</p> <p>Lõputöö koostajal on järgmised ettepanekud: 1. Kuna tänu läbivalgustusseadmele on avastatud palju salakaupa, siis võiks panustada just nendes seadmetesse ja rakendada neid pidevalt, valgustades läbi võimalikult palju piiripunkte läbivaid sõidukeid. 2. Samuti võiks Sisekaitseakadeemia tudengeid kaasata praktika perioodidel teostama suuremahulisi kontrole aktsiisiladudes, mis aitaks avastada salaalkoholi ja -sigarette.</p>	
Võtmesõnad: salakaubandus, salakaubavedu, alkohol, sigaretid	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>contraband, smuggling, alcohol, cigarettes</i>	
Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Rahandusministeeriumi maksu- ja tollipoliitika prioriteetidega.	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Kadi Salm</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	Allkiri:
Juhendaja: Maret Guldenkoh	
Kaitsmisele lubatud	Allkiri:
Kolledži direktor: Uno Silberg	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1 SALAKAUBANDUSE OLEMUS	6
1.1 Salakaubanduse mõiste	6
1.2 Salakaubaks sobivad tooted	12
2 SALAKAUBVEDU EESTIS	17
2.1 Salakaubavedu aastatel 1992-2014	17
2.2 Salakaubaveo tõttu laekumata aktsiisitulu	24
KOKKUVÕTE	30
SUMMARY	32
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	34
LISAD	38
Lisa 1. Registreeritud narkokuriteod aastail 2003-2013.....	38
Lisa 2. Poolstruktureeritud intervjuu Maksu- ja tolliameti tolliosakonna töötajatega	39

SISSEJUHATUS

Sageli on salakaubanduse põhjuseks kõrgemad maksumäärad kui riigi elatustase lubaks. Hinnaerinevused tingivad illegaalse kauba tarbimist ja sellega kauplemist. Maksutulud on eelkõige riigieelarve tulud ning kui riigil jäävad maksutulud laekumata, siis kodanikest igaüks saab kahju.

Aktsiisikaupade illegaalne turg on Eesti majandusele probleemiks. Probleemi suurenemisele aitab kaasa see, et tõstetakse aktsiisimäärasid. Maksu- ja Tolliameti andmetel jääb salakaubanduse tõttu riik igal aastal ilma miljonitesse eurodesse ulatuvast maksutulust. Samuti soodustab salakauba tarbimine kuritegevust. Maksu- ja Tolliamet ning Politsei- ja Piirivalveamet peavad igapäevaselt võitlust salakaubandusega.

Teema on aktuaalne, kuna 1. jaanuarist 2015 tõusis aktsiisimäär. Aktsiisimäär tõusis nii tubakatoodetel kui ka alkoholil. Alkoholi ja tubakatoodete aktsiisimäära tõus mõjutab nii tubakatoodete kui ka alkoholi hinda, mis omakorda mõjutab salakaubandust.

Teema uudsuseks on praktiline vajadus saada teada salakaubanduse tõttu laekumata jäänud aktsiisitulu. Arvutatakse saamata jäänud aktsiisitulu salaalkoholi ja –sigarettide kohta, juhul kui salakaubana avastatud kogused oleksid legaalselt tarbijateni jõudnud.

Probleem seisneb selles, et aktsiisimäärad tõusevad pidevalt, mille tõttu inimesed valivad „kergema vastupanu tee“, tuues salakaubana üle piiri alkoholi, tubakatooteid ja muid salakaupu, ning riigitulu võib väheneda. Seetõttu tuleks analüüsida salakaubanduse dünaamikat.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada salakaupadest laekumata aktsiisitulu Eestis.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade salakaubanduse mõistest.
2. Anda ülevaade kaupadest, mis võivad olla salakaubad.
3. Analüüsida salakaubavedu aastatel 1992-2014.
4. Analüüsida salakaubaveo tõttu laekumata jäänud aktsiisitulu Eestis.

Lõputöös kasutatakse kombineeritult kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimismeetodit. Lõputöö raames kogutakse ja analüüsitakse statistilisi andmeid ning teostatakse dokumentide analüüsi. Viiakse läbi poolstruktureeritud intervjuu eriala spetsialistiga.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda on jaotatud alapeatükkideks. Esimese peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade salakaubanduse mõistest. Kirjeldatakse salakaupa ning salakaubaveo tunnuseid. Teises alapeatükis kirjeldatakse tingimusi ja kriteeriume, millisel juhul saab ühest või teisest kaubast salakaup. Kirjeldatakse salakaubaks sobivaid tooteid ning antakse ülevaade kaupadest, mida tuuakse riiki salakaubana. Vaatluse all on enim üle Eesti riigipiiri veetavad salakaubad.

Teise peatüki esimeses alapeatükis analüüsitakse salakaubavedu aastatel 2002-2014 ning muutusi salakaubanduse dünaamikas. Võrdlusandmed on saadud Anu-Signe Parviainen lõputööst „Salakaubaveo dünaamika aastatel 1992-2001“. Enamlevinud on salasigaretid ja alkohol. Teise peatüki teises alapeatükis prognoositakse salakaubaveo tõttu saamata tulu ulatust Eestis. Arvutusi tehakse alkoholi- ja tubakaaktsiisimääradega ning leitakse aastate jooksul neilt toodetelt salakaubanduse tõttu laekumata jäänud aktsiis. Analüüsi aluseks olevad andmed saadakse eelnevast peatükist. Arvutustes on lähtutud salakaubast, mis oleks pidanud legaalselt tarbijateni jõudma. Arvutustes arvestatakse lisanduva maksukohustusega (aktsiis).

Lõputöös kasutatakse erinevaid teemakohaseid allikaid, sh teaduskirjandust ja õigusakte seisuga 01.11.2014.

1 SALAKAUBANDUSE OLEMUS

1.1 Salakaubanduse mõiste

Salakaubaks saab pidada kaupa teatud tingimustel, see võib olla mistahes kaup mille omamine või edasi müümine on ebaseaduslik. Kauba toimetamine üle riigipiiri, kas siis Eestisse või Eestist välja, on ebaseaduslik, kui seda tehakse tollikontrollist eemale hoidmise või muu pettuse kasutamise teel, ja seega on tegemist salakaubaga.

Mõiste salakaup (*contraband*) on kasutusel alates 1529. aastast. Salakaubaks peetakse mistahes kaupa, mille valdamine või müümine oma olemuse poolest on ebaseaduslik. Sõna salakaup kasutatakse kaupade kohta, mille omamine on kas liiga ohtlik või õigusvastane.¹

1993. aastal oli riigipiiri mõiste määratlemata ning põhiseadus keelas salakauba konfiskeerimise. Salakaubaks sobis kõik, mis teisel pool piiri kallim või odavam. 1994. aastal ei kasutatud Eesti õigusaktides mõistet salakaubandus. Kui mõnda kaupa või koormat püüti dokumentideta või valedokumentidega üle piiri vedada, nimetati seda tollieeskirjade rikkumiseks. Populaarsemateks salakaubaartikliteks olid suhkur ja viin.² Lihtsam on tuvastada salasigarette ja salaalkoholi, kuna enamjaolt neil kas puudub maksumärk või on see mõne teise riigi oma. Võltsitud kaubaga on keerulisem, sest tihti on võltsing sarnane originaalile.

Võltsitud kaup on kaup, mis on kaubamärgi omaniku loata tähistatud Eestis õiguskaitse saanud kaubamärgiga identse või äravahetamiseni sarnase tähisega ning millega rikutakse kaubamärgiseaduses sätestatud kaubamärgi omaniku õigusi. Võltsitud kaubaks loetakse pakendit, majandus- või äridokumenti, reklaammaterjali ja kauba kasutusõpetust, mis on kaubamärgi omaniku loata tähistatud õiguskaitse saanud kaubamärgiga identse või äravahetamiseni sarnase tähisega ning millega rikutakse kaubamärgiseaduses sätestatud kaubamärgi omaniku õigusi.³

¹ Dictionary, „Contraband“, <<http://dictionary.reference.com/browse/contraband>> (24.04.2014).

² Parviainen, A.-S., „Salakaubaveo dünaamika aastatel 1992-2001“, lõputöö, Tallinn (2001), lk 11.

³ Kaubamärgiseadus, 22.05.2002, jõustunud 01.05.2004 - RT I 2002, 49, 308 ... RT I, 28.12.2011, 4.

Salakaubavedu on alati olnud kahjulik riigi majandusele ja poliitikale. Salakaubaga kaubeldakse salaja, maksudest kõrvale hoidmise eesmärgil. Tegemist on rikkuja tahtliku teoga. Karistusseadusest lähtuvalt on tahtlus kas kavatsetus, otsene või kaudne.

Salakaubavedu (Karistusseadustiku § 391) on deklareeritava kauba või sularaha toimetamise eest üle Euroopa Liidu tolliterritooriumi piiri tollikontrollist kõrvale hoides, kauba või sularaha deklareerimata jättes, seda vale tariifse klassifikatsiooniga või kirjeldusega deklareerides või muul pettuslikul viisil toimides, kui teo objekt oli kaup suures koguses.⁴ Võimalik karistus sellisel juhul on rahaline karistus või kuni kolmeaastane vangistus.⁵ Hoolimata karmistunud karistustest toimub salakaubandus endiselt ja seda just piirialadel. Lõuna-Eesti piirkonnas on salakaubavedaja saanud elukutseks, mis arvestades töö ja palgatingmusi, on tulus tegevus. Enim tuuakse üle piiri illegaalselt tubakat ja alkoholi ning odavamalt kütust Venemaalt. Inimesed käivad üle piiri mitu korda päevas, tuues kaasa legaalse koguse tubakat, kütust ja/või alkoholi.

Kuritegevus hakkas liikuma majanduskuritegevuse suunas, näiteks maksupettused suurtelt kaubapartiidelt. Salakaubavedu, seda eriti aktsiisikaupade (tubaka, alkoholi ja kütuse) puhul, nähtub menetletud kriminaalasjadest, et organiseeritud kuritegevus hõlmab ka riigiametnikke, sest tugevnenud kontrollisüsteem ja korrastatud seadusandlus ei võimaldanud kuritegusid ilma riigiametnike kaasabita toime panna.⁶ Valdav osa salakaubaveo juhtumitest avastatakse piiripunktides. Põhiliseks salakauba artiklik on siiski sigaretid. Teised artiklid nagu piiritus, muu alkohol, huuletubakas ja muu võltsitud kaup ei ole nii suure osatähtsusega kui sigaretid. Nii ulatub näiteks ebaseaduslik sigarettide piiriülene salakaubavedu Kaliningradist Euroopa Liitu (eeskätt Leetu ja Poola) rahalise väärtusena avalikult kättesaadavate uuringute kohaselt ligi 1 miljardi USA dollarini.⁷

Riigipiiri kaitsmine salakaubavedajate eest on ressursse nõudev, kuna Eesti Vabariigi valvatava piiri pikkus on 1451 kilomeetrit. Sellest territoriaalmere piiri on 769 km (Lätiga

⁴ Karistusseadustik, RT I 2001, 61, 364 kuni RT I, 12.03.2015, 21 <www.riigiteataja.ee/akt/112032015021>, (22.04.2015).

⁵ Justiitsministeerium, „Kriminaalstatistika“ <www.just.ee/kriminaalstatistika> (24.04.2014).

⁶ Riigikogu Toimetised, Mängel, T., „Mõningaid aspekte salakaubanduse ja organiseeritud kuritegevuse ohjeldamisel Eestis“ (2000), <www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11657> (23.04.2014).

⁷ The Center for Public Integrity, „Made to be Smuggled“ (2008), <<http://www.publicintegrity.org/2008/10/20/6353/made-be-smuggled>> (23.04.2014).

312 km, Rootsiga 68 km, Soomega 272 km ja Venemaaga 117 km), ning maapiiri 682 km, millest 127 on järvepiir. Riigipiiri pikkus Lätiga on 343 km ja Venemaaga 339 km.⁸

Maksu- ja Tolliameti kodulehel olevat informatsiooni analüüsidest selgub et, sigarettide üleveole järgneb narkootikumide vedu nii kohalikule elanikkonnale tarbimiseks kui ka transiidina edasitoimetamiseks naaberriikidesse – Soome, Rootsi jne.

Eestis toime pandud narkokuriteod viitavad sellele, et Eestis kasvab narkootikumidega seotud kuritegevus, kuid ei ole veel massilist narkokuritegevust ning Eesti-sisene narkoäri ei ole koordineeritud otseselt organiseeritud kuritegevuse poolt. Statistika kohaselt registreeriti 1998. aasta jooksul Eestis 235 narkokuritegu, kusjuures 1997. aasta jooksul registreeriti vaid 114 narkokuritegu. Võrdluseks: samas registreeriti umbes 3,5 korda suurema rahvaarvuga naaberriigis Soomes 1998. aasta jooksul üle 8000 narkokuriteo, mis on ligi 10 korda rohkem narkokuritegusid suhtarvus ühe elaniku kohta. Valdav osa narkokuritegude toimepanijaist Eestis ei oma Eesti kodakondsust. Näiteks 1997. aastal oli 61% narkokuritegudes süüdistatavaist just mittekodanikud.⁹

Aastast aastasse avastatakse rohkem narkootikumidega seotud kuritegusid (vt lisa 1). Lisast 1 nähtub et 2013. aastal registreeriti 1019 narkokuritegu, enamasti (78%) oli tegu suurtes kogustes narkootilise ja psühhotroopse aine ebaseadusliku käitlemisega. Narkokuritegude üldarv kasvas võrreldes 2012. aastaga 18%. Kogu registreeritud kuritegevusest moodustasid narkokuriteod 2,6%. Narkootikumide vahendamise seotud kuritegude arv on pärast 2008. aastat vähenenud registreerimispraktika muutuse tõttu: sarnastel asjaoludel toime pandud narkokuritegusid on hakatud registreerima jätkuva kuriteona, nii et varem mitme kuriteona registreeritud juhtumeid käsitletakse ühe jätkukuriteona. Narkokuritegude registreerimine sõltub otseselt uurimisasutuste töö tulemuslikkusest ja prioriteetidest. Alates 2005. aastast on võitlus organiseeritud narkokuritegevusega olnud üks keskseid töösuundi ja selle tulemusena on rohkem tähelepanu pööratud suure koguse narkootikumide käitlemise kuritegudele.¹⁰ Narkokuritegude pidev kasv on töö koostaja hinnangul tingitud sellest, et üha nooremad inimesed, on hakanud tarvitama narkootikume.

⁸ Eesti Entsüklopeedia, „Eesti Vabariik“, <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_vabariik> (24.04.2014).

⁹ Riigikogu Toimetised, Mängel, T., „Mõningaid aspekte salakaubanduse ja organiseeritud kuritegevuse ohjeldamisel Eestis“ (2000), <www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11657> (23.04.2014).

¹⁰ Ahven, A. „Narkokuriteod“, (2014), <<http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/statistika-ja-uuringud/kuritegevus-eestis>> (27.11.2014).

Eesti kooliõpilastest on suurem osa vähemalt korra elus mõnd uimastit proovinud. Alates 1995. aastast viiakse iga nelja aasta järel läbi uuring 15-16-aastaste koolinoorte alkoholi-, tubaka- ning uimastitarvitamise kohta. Kui 1995. aastal oli mõnd illegaalset uimastit proovinud 7% küsitletutest, siis viimasel uuringuaastal (2011) oli üht või teist narkootilist ainet proovinud iga kolmas 15-16 aastane kooliõpilane.¹¹ Noored tarbivad aineid peamiselt uudishimust ja kambavaimust tingituna. Ei ole täheldatud, et keegi noortest oleks unistanud narkomaani elust. Narkomaani ja narkodiileri tee on keeruline ning saab alguse tavaliselt mõne aine proovimisest, millest jäädakse sõltuvusse ja mis muutub äraelamise allikaks. Enamasti alustatakse kergemini kättesaadavatest ainetest ning liigutakse üha edasi, sattudes peagi ebaseadusliku narkokaubanduse võrgustikku.

Sellest tulenevalt peab Vabariigi Valitsus narkomaania ennetamist ning narkokuritegevuse tõkestamist üheks riiklikuks prioriteediks. Narkokuritegevuse tõkestamisel on rõhuasetus eelkõige uimastite salakaubavedajate, ebaseaduslike valmistajate ning vahendajate efektiivsel avastamisel ja karistamisel.¹²

"Turu-uuringute AS" Eestis, "Data serviss" Lätis ja "Spinter research" Leedus viisid esmakordselt läbi vastavateemalised üleriigilised esindusliku valimiga avaliku arvamuse küsitlused 2012. aastal, millele ühtekokku vastas 3056 alalist elanikku. Eesti, Läti ja Leedu elanike arvates on salakaubanduse peamiseks põhjuseks kõrgemad maksumäärad kui nende riikide elatustase lubaks. Hinnaerinevused põhjustavad illegaalse kauba tarbimist ja sellega kauplemist. Kõigi kolme Balti riigi elanikud arvavad, et viimase kolme aasta jooksul on salakaubanduse levik tõusnud. Suurem osa inimestest, kes ei ole täielikult salakaubanduse poolt, kuid ei mõista seda ka üldse hukka, elab Leedus. Ümbrikupalgad on kõige levinumad Lätis.¹³ Viimase kolme aasta jooksul on salakauba tarbimine suurenenud kõigis kolmes riigis. Ligi kaks kolmandikku (64%) Leedu vastajatest arvab, et salasigaretide tarbimine on Leedus viimase kolme aasta jooksul suurenenud. Vastav tulemus Lätis on tagasihoidlikum (54%) ja Eestis madalam (34%). Illegaalse alkoholi tarbimise suurenemist täheldab 62% Leedu, 49% Läti ja 32% Eesti vastajatest.¹⁴

¹¹ Rattus, S., „Eestis võib tulla uus narkootikumide kasutamise plahvatus“ (2013), <<http://pealinn.ee/?pid=120&nid=11541&lang=5> EKSPERT> (24.04.2014).

¹² Loodus, T., „Võitlus narkomaaniaga on keeruline ja komplitseeritud“ (2014), <<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11638>> (30.11.2014)

¹³ Eesti Rahvusringhääling, „Uuring: salakaubandus on Balti riikides tõusuteel“ (2012), <<http://uudised.err.ee/v/eesti/d6795720-338b-4dbf-85d7-56c1ec7d124e>> (23.04.2014).

¹⁴ Samas.

Mida suurem on salakauba sissevedu ja tarbimine, seda keerulisem on oma tooteid müüa legaalsetel ettevõtjatel, mille tulemusena jääb riigile laekumata maksutulu. Salakaubandusega võitlemine võimaldab riigil parandada maksulaekumist ja seeläbi täita riigikassat. Oma panuse salakaubandusega võitlemisse saavad anda tarbijad, kes teevad oma ostuotsused lähtuvalt kauba päritolust st, kui puudub nõudlus, siis väheneb ka pakkumine. Kui tarbija eelistab siiski legaalset kaupa salakaubale, kaob vajadus salakaupa sisse vedada. See eeldab aga, et legaalne kaup oleks oma hinnalt võrreldav salakaubaga.

Balti riikide elanikud arvavad, et kõige tõhusamaks viisiks ebaseadusliku äritegemise vältimiseks on maksumäärade ja aktsiiside vähendamine ja äritegevust reguleerivate seaduste lihtsustamine. Maksumäärade ja aktsiiside vähendamist peetakse paremini toimivaks abinõuks, et piirata illegaalset kaubandust kõigis Balti riikides (73% Eestis, 84% Lätis, 75% Leedus). Järgneb äritegevust reguleerivate seaduste lihtsamaks muutmise (Lätis 66% ja Leedus 65%). Eesti elanike arvamuse järgi on teisena toimiv tõhus abinõu piirikontrolli tõhustamine (69%). Vastavalt küsitlustulemustele on inimeste osakaal, kes täielikult õigustavad salakaubaga tegelemist ja salakauba tarbimist, sarnane Leedus, Lätis ja Eestis - vastavalt 19%, 18% ja 15%.¹⁵ Nii saabki tekkida olukord, kus ühelt poolt aktsiiside tõstmisega püütakse vähendada aktsiisikaupade tarbimist, kuid teisalt põhjustab nende kaupade kõrge hind salakaubandust. Nõudlust salakauba järele soodustab inimeste madal sissetulek, kuna on hinnaerinevus legaalse toote ja salakauba vahel. Salakaubaga kauplemist ja selle tarbimist soodustab asjaolu, et inimesed aktsepteerivad seda.

Objektiivselt küljest seisneb salakaubavedu tollikontrollile kuuluva kauba või muude väärtuste ebaseaduslikus toimetamises üle Eesti Vabariigi riigipiiri. Seejuures ei oma tähtsust, kas salakaup tuuakse Eestisse või viiakse välja. Kauba või muude väärtuste toimetamine üle riigipiiri on ebaseaduslik, kui seda tehakse tollikontrollist kõrvalehoidumise või muu pettuse kasutamise teel. Sellele lisandub vastutust raskendavate asjaoludena keelatud või vastava loata eriluba nõudva või väärtuse salakaubavedu ja salakaubaveo toimepanemine selleks organiseerunud isikute grupi poolt või ametiseisundi ärakasutamise teel.¹⁶ Salakaubandus on varimajanduse üks osa. Varimajandus on illegaalne majandustegevus, mille tulemusel jäävad riigile maksud laekumata ning seoses sellega saavutatakse konkurentsi eelis teiste ettevõtjate seas.

¹⁵ Eesti Rahvusringhääling, „Uuring: salakaubandus on Balti riikides tõusuteel“ (2012), <<http://uudised.err.ee/v/eessti/d6795720-338b-4dbf-85d7-56c1ec7d124e>> (23.04.2014).

¹⁶ Kimmel, K., *Kriminaalõigus III*. 1994. Tallinn, Politseikool. Refereeritud: Parviainen, A.-S., „Salakaubaveo dünaamika aastatel 1992 – 2001“, lõputöö, Tallinn (2001), lk 7.

Varimajanduseks võib pidada illegaalsete kaupade ja teenuste turgu, millelt ettenähtud maksud on maksmata. Maksude maksmata jätmisega püüavad ettevõtjad hoida kaupade hindu kunstlikult madalal, et saavutada paremat konkurentsivõimet ning, suurendada oma kasumlikkust. Konkurentidest madalama hinnaga kaupade pakkumine muudab tooted tarbija jaoks atraktiivsemaks, sest hind on ostjale valiku tegemisel oluliseks kriteeriumiks. Illegaalsete ja legaalse kaupade turu paralleelne eksisteerimine annab tarbijale võimaluse teha valik odavamate kaupa kasuks, kui ta lähtub ostuotsusel vaid hinnast, või pöörata enam tähelepanu pakkuja taustale, andes eelistuse ausalt äri ajavatele ettevõtjatele ning legaalselt päritolu kaupadele. Tarbija peab arvestama sellega, et kui illegaalselt soetatud toode ei vasta kvaliteedinõuetele, jäävad kaitseta tema tarbijaõigused, sest enamasti puuduvad sellistel kaupadel garantiid.¹⁷

Kui enamasti kirjutatakse ühe või teise salakauba avastamisest, siis on keerulisem avastada mitut erinevat salakaupa kui üks varjab teist. Näiliselt legaalse kauba toimetamine teise riiki osutub hiljem salakaubaks, kuna varjati oskuslikult kauba toimetamise tõelist eesmärki. Näiteks humanitaarabiks ravimite tarnimise tegelik sisu on narkootikumid.

Mitme Saadetise Salakauba (MCC) definitsioon - samaaegselt veetakse salakaubana üle kaks või enam erinevat tüüpi salakaupa. Näiteks ravimid, relvad, ehted, tuumarelvad, sigaretid, elusloodus, immigrandid, inimkaubandus jne kinnitamaks, et toimub mitme saadetise salakaubavedu. MCC on toimunud nii maa-, õhu-, kui ka mereteede kaudu. Mitmel korral on tuvastatud juhtumeid, kus salakaubavedaja vedas salakaubana rohkem kui üht tüüpi salakaupa, kuid mitte samas saadetises. Sageli kasutati ühe salakaupa peitmiseks teist.¹⁸

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et hoolimata karistustest on salakaubandus aktuaalne. Kõik, mis teisel pool piiri on odavam või kallim, on sobilik salakaubaks. Salakauba alla liigitatakse ka võltsitud tooted, mis kannavad kaubamärki, kaubamärgi omaniku loata. Enamus salakauba juhtumeid avastatakse piiril ja põhiliseks salakauba artiklits on sigaretid, mis on peidetud kõikvõimalikesse kohtadesse. Kuna hinnaerinevus legaalse ja salakauba vahel on tuntav, siis on selle järele nõudlust, eriti madalama sissetulekuga inimeste seas.

¹⁷ Eesti Konjunktuuriinstituut, „Varimajandus Eestis 2013 (elanike hinnangute alusel)“ (2014), <www.mkm.ee/sites/default/files/varimajandus_eestis_2013_elanike_hinnangute_alusel.pdf> (30.11.2014).

¹⁸ Lichtenwald, T. G., Perri, F. S., and MacKenzie, P., „*Smuggling Multi-Consignment Contraband: Isolated Incidents or a New Trend?*“, *Inside Homeland Security*, (2009), Summer, 17-31, lk 17.

1.2 Salakaubaks sobivad tooted

Oma olemuse poolest, võib salakauba alla, liigitada mitmeid tooteid ja kaupu. Hinnaerinevused legaalse ja salakauba vahel, põhjustavad salakaubaga kauplemise. Salakaubaks sobilikud tooted on aktsiisikaubad (alkohol ja tubakatooted), ohustatud taime- ja loomaliigid, ravimid ning uimastid.

Alkohol on alkoholiseadusest § 2 tulenevalt toidugrupp, mille moodustavad piiritus ja alkohoolsed joogid. Piiritus on põllumajandusliku päritoluga toorainest kääritamisel ja sellele järgneval töötlemisel saadud vedelik etanoolisisaldusega alates 96 mahuprotsendist. Alkohoolne jook on õlu etanoolisisaldusega üle 0,5 mahuprotsendi ja muu joomiseks mõeldud vedelik etanoolisisaldusega üle 1,2 mahuprotsendi. Õlu on linnastest või linnastest ja linnastamata materjalist, humalatest ja veest pärimi abil kääritamise teel valmistatud jook, mis võib olla pastöriseeritud. Kange alkohoolne jook on alkohoolne jook etanoolisisaldusega üle 22 mahuprotsendi. Lahja alkohoolne jook on alkohoolne jook etanoolisisaldusega kuni 22 (kaasa arvatud) mahuprotsenti. Vähese etanoolisisaldusega alkohoolne jook on alkohoolne jook etanoolisisaldusega kuni 6 (kaasa arvatud) mahuprotsenti. Etanoolisisaldus on alkoholi kangus mahuprotsentides, mis väljendab temperatuuril 20 °C mõõdetud etanooli mahu suhet alkoholi üldmahtu samal temperatuuril.¹⁹

Reisijal on lubatud kalendrikuu jooksul esmakordselt Euroopa Liidu välisest riigist Eestisse saabumisel mitteärilisel eesmärgil tuua koos temaga liikuvast pagasist aktsiisivabalt kuni 16 liitrit õlut ja 4 liitrit veini, välja arvatud vahutavat veini, ning lisaks kas 2 liitrit muud alkoholi, mille etanoolisisaldus on kuni 22 mahuprotsenti, või 1 liiter alkoholi, mille etanoolisisaldus on üle 22 mahuprotsendi.²⁰ Liikmesriikidest on reisijal lubatud aktsiisivabalt Eestisse toimetada alkoholi isiklikuks kasutamiseks, juhul kui need kogused ei ületa järgmisi piirnorme²¹:

1. vahetoode 20 liitrit;
2. vein 90 liitrit, mille hulgas võib vahuveini olla kuni 60 liitrit;
3. õlu 110 liitrit;

¹⁹ Alkoholiseadus, 19.12.2001, jõustunud 01.09.2002 – RT I 2002, 3, 7 ... RT I, 10.07.2013, 2, § 2 lg 1-8.

²⁰ Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus, 04.12.2002, jõustund 01.04.2003 - RT I 2003, 2, 17 ... RT I, 21.03.2014, 35, § 47 lg 1 p 1-4.

²¹ Maksu- ja Tolliamet, „Piirangud ja keelud“ (2013), <www.emta.ee/index.php?id=755> (23.04.2014).

4. muu alkohol 10 liitrit.

Kõik, mis ületab lubatud koguse, on keelatud ning tegemist on salakaubaga. Nii nagu alkohol on sõltuvust tekitav ja ohtlik organismile, on seda ka tubakas. Järgnevalt on täpsemalt selgitatud mis on tubakas, milliseid tooteid tubakast saab ja kuidas see mõjub inimesele.

Tubakat saadakse tubakataimest, ladinakeelse nimega *nicotiana tabacum* ning seda on kasvatatud sajandeid. Tubakas sisaldab nikotiini: see on värvitu vedelik, mis põletamisel omandab iseloomuliku pruuni värvuse ja tekitab tugevat sõltuvust. Tubakataime kuivatatud lehtedest tehakse sigareid, sigarette, piibutubakat, vesipiibutubakat, närimis- ja nuusktubakat.²² Tubakatoode Tubakaseaduse mõistes on kas täielikult või osaliselt tubakast valmistatud toode suitsetamiseks, närimiseks, imemiseks või ninna tõmbamiseks.²³

Salakauba hulka liigitatakse sellised tooted, mis on valmistatud ebaseaduslikult või võltsitud ning märgistatud sarnase originaaltoote märgisega. Nii on salakaubaks riided, mis on küll tähistatud tuntud kaubamärkide logudega, kuid oma olemuselt seda ei ole. Eritingimused on kehtestatud teatud kaupadele, mida võib tuua üle riigipiiri. Kui neid tingimusi ei täideta, on tegemist salakaubandusega. Näiteks sissetoodavaid loomakasvatussaadusi, toornahku ja naturaalselt villa kontrollib riiklik veterinaarteenistus. Seemneid, taimi, köögi- ja puuvilju võib sisse tuua ainult riikliku taimekarantiinteenistuse loal. Elusloomi võib sisse tuua ainult looma senise asukoha järgse riigi riikliku veterinaarasutuse tõendi alusel. Kui luba puudub, on tegemist ebaseadusliku kaubaveoga.

Loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikide hulka kuuluvaid isendeid, samuti nende osi ja neist valmistatud tooteid on lubatud tuua ainult CITESi lubade olemasolul. Loa nõudest on vabastatud reisija pagasi hulgas kaasa toodavad järgmised isendid²⁴:

1. kaaviar (must kalamari) (*Acipenseriformes* spp) – 125 g inimese kohta;
2. kaktuselitest (*Cactaceae* spp) valmistatud vihmakepid – 3 tükki inimese kohta;

²² Narko, „Tubakas“, <www.narko.ee/tubakas/> (23.04.2014).

²³ Tubakaseadus, 04.05.2005, jõustunud 05.06.2005 - RT I 2005, 29, 210 ... RT I, 30.12.2011, 37, § 3 lg 1.

²⁴ Maksu- ja Tolliamet, „Piirangud ja keelud“ (2013), <www.emta.ee/index.php?id=755> (23.04.2014).

3. surnud ja töödeldud krokodilliliste (*Crocodylia* spp.) isendid (välja arvatud liha ja jahitrofeed) – 4 surnud isendit, nende osa või nendest valmistatud toodet inimese kohta;
4. suur tiibkodalane (*Strombus Gigas*) – 3 tükki inimese kohta;
5. rööneskarp (*Tridacnidae* spp) – 3 tükki või 3 kg inimese kohta;
6. merihobuke (*Hippocampus* spp) – 3 surnud isendit inimese kohta.

Kirjeldatud erandit kohaldatakse üksnes neile isenditele, mis on kolmandast riigist saabuva reisija pagasis. Salakaubitsejad ei hooli taimestiku ja loomade säilitamisest. Nende eesmärk on kasumi maksimeerimine. Selleks, et keegi kasu ei saaks salakaubitsejate käest avastatud taimedest, need hävitatakse. Loomad antakse üle loomaaeda.

Loodusest hangitud looma- ja taimeliikide isenditega kauplemine on suuruselt teine oht nende püsijäämisele elupaikade hävimise järel. Pärast Eesti iseseisvuse taastamist oli oht, et Eestit hakatakse kasutama ohustatud liikidega salakaubitsemise transiidina endise Nõukogude Liidu territooriumilt Kesk- ja Lääne Euroopasse. Selle protsessi tõkestamiseks ühines Eesti CITES'iga 1992. aastal. Eesti ühines CITES-ga 115. riigina.²⁵ 2014 veebruari seisuga on selle konventsiooniga ühinenud 180 riiki, Iraak ühines 5.02.2014.²⁶

Lisaks eelpool kirjeldatud kaupadele ning taimsetele ja loomsetele isenditele ei tohi riiki sisse tuua seemneid, köögi- ja puuvilju riikliku taimekarantiinistuse loata. Ravimite sissetoomine toimub Eesti Vabariigi Tervishoiuministeeriumi poolt kehtestatud korras. Ravimite hulka võib kuuluda teatud sorti narkootilisi aineid, mis leiavad kasutus meditsiinis.

Keelatud uimasteid kirjeldades kasutatakse eesti keeles väljendit „narkootikumid“. See mõiste pole kuigi täpne, sest tihti tähistatakse selle sõnaga opioide, aga ka muid tuimastavalt ja uinutavalt mõjuvaid rahusteid. Seepärast välditakse paljudes keeltes sõna *narcotics* kasutamist, selle terminiga kirjeldatakse teatud aineid peamiselt juriidilises kontekstis. Ravimiseaduse kohaselt on narkootikumid ained, mis on kantud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja. Samas on eesti keeles olemas hea ja sisult täpsem sõna „uimastid“. Uim tähendab rohkemat kui uni või uimasus, see võib olla meeldiv või

²⁵ Keskkonnaministeerium, „CITES“, <www.envir.ee/1091391> (23.04.2014).

²⁶ List of Contracting Parties, <www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php?order=field_country_date_of_joining&sort=desc> (12.12.2014).

ebameeldiv, joovastav, uimastav või ekstaatiline. Siis, kui inimene enam ilma uimastita hakkama ei saa, on tal tekkinud uimastisõltuvus ehk narkomaania.²⁷

Loa narkootiliste ja psühhotroopsete ainete meditsiinilisel eesmärgil tootmiseks või hulгимүүгикс annab Ravimiamet ravimiseaduses ettenähtud tingimustel ja korras koos ravimite käitlemise tegevusloa andmisega. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käitlemise õigus kantakse eritingimusena ravimite tootmise või hulгимүүги tegevusloale.²⁸

Ravimid, mis sisaldavad narkootilisi aineid, on toodetud ravimaks või leevendamaks raskeid haigusi. Nende kohta kehtivad rangemad reeglid kui teistele ravimitele. Välistamiseks, et inimene ei tooks suurtes kogustes erinevaid ravimeid üle piiri, on sätestatud neile piirnormid.

Eestisse saabuv ja Eestist lahkuv reisija võib kaasa võtta ravimeid, mida ta kasutab meditsiinilisel eesmärgil isiklikuks või kaasas olevate loomade tarbeks. Ravimiameti loata võib isiklikuks tarbeks kaasa võtta kuni kümme erineva nimetusega ravimpreparaati, iga ravimpreparaati kuni viis jaemүүгипакенди ииг kaasas olevate loomade tarbeks kuni viis erineva nimetusega ravimpreparaati, iga ravimpreparaati kuni kolm jaemүүгипакенди. Ravimid peavad olema tootja pakendis. Jaemүүгипакенди suurused on²⁹:

1. tahketel ravimvormidel kuni 100 ühikut;
2. pulbritel lahuse valmistamiseks 500 g;
3. homöopaatilistel graanulitel 50 g;
4. infusioonilahustel ja suukaudsetel lahustel 500 ml;
5. süstitavatel ravimvormidel 10 ampulli või viaali;
6. välispidistel ravimitel 200 ml või 200 g;
7. droogidel 100 g;
8. inhaleeritavatel ravimpreparaatidel kuni 120 annust;
9. ravimplaastritel 10 ühikut.

Ravimiameti loata võib narkootilisi või psühhotroopseid aineid kaasa võtta ühe jaemүүгипакенди suurusega kuni 20 ühikut ning ravimitega peab kaasas olema arsti,

²⁷ Narko, „Mis on uimastid?“, <www.narko.ee/mis-on-narko/> (24.04.2014).

²⁸ Ravimiamet, „Narkootilised ja psühhotroopsed ained ja ravimid“ (2010), <www.ravimiamet.ee/narkootilised-ja-ps%C3%BCChhotroopsed-ained-ja-ravimid?group=6> (24.04.2014).

²⁹ Maksu- ja Tolliamet, „Ravimid, narkootilised ja psühhotroopsed ained“, <www.emta.ee/index.php?id=26694> (24.04.2014).

loomadel kasutatavate ravimite puhul veterinaararsti teatis ravimi vajaduse kohta või retsepti koopia, välja arvatud järgmistel juhtudel. Narkootilisi või psühhotroopseid aineid võib reisi jaoks kaasa võtta kuni 30-päevaseks raviks vajalikus koguses. Juhul kui isik, kelle püsiv elukoht on Eestis, soovib sõita teise Schengeni konventsiooniosalise riigi territooriumile, võib ta narkootilisi või psühhotroopseid aineid kaasa võtta reisi kestuse ajaks vajaminevas koguses, kuid mitte enam kui 30-päevaseks raviks. Iga kaasas oleva arsti retsepti järgse narkootilise või psühhotroopse aine kohta peab kaasas olema Ravimiameti poolt väljastatud tunnistus. Isikul, kelle püsiv elukoht on teises Schengeni konventsiooniosalises riigis, peab iga kaasas oleva narkootilise või psühhotroopse aine kohta olema oma elukohariigis välja antud Schengeni konventsiooni artikli 75 vormi kohane tunnistus. Kui kaasavõetavate ravimite kogus ületab eelpool kirjeldatud koguseid, tuleb Ravimiameti luba taotleda kõikide kaasavõetavate ravimite jaoks.³⁰

Ravimite postiga saatmine välismaale või Eestisse võib toimuda vaid eraisiku poolt eraisikule. Postiga saatmisel võib ühes saadetises Ravimiameti loata olla kuni viis avamata jaemüügipakendit. Ravimid peavad olema tootja pakendis. Kui posti teel saadetavate ravimite kogus ületab lubatud kogust, tuleb Ravimiameti luba taotleda kõikidele saadetises olevatele ravimitele. Postiga ei või saata narkootilisi ja psühhotroopseid aineid ning ravimeid, mis sisaldavad narkootilisi ja psühhotroopseid aineid. Samuti on keelatud ravimite postimüük ja interneti teel tellitud ravimite kätte toimetamine posti teel või kullerposti teenusega.³¹

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et salakaubaks võib olla mistahes kaup, kui seda üle riigipiiri toimetatakse maksudest kõrvalehoidmise ja/või kasu saamise eesmärgil. Peamisteks salakauba artikliteks on alkohol, tubakatooted, narkootilised ained ja ravimid ning ohustatud looma- ja taimeliigid. Salakauba hulka võib liigitada tooted, mis on valmistatud ebaseaduslikult või võltsitud ning märgistatud originaaltoote märgisega. Salakaubaks on riided, mis on tähistatud tuntud kaubamärkide logudega, kuid tegelikult seda ei ole. On kaupu, mida tohib tuua üle riigipiiri teatud koguses, piinormi ületamisel on tegemist rikkumisega. Osadele kaupadele on vajalik taotleda eriluba.

³⁰ Maksu- ja Tolliamet, „Ravimid, narkootilised ja psühhotroopsed ained“, <www.emta.ee/index.php?id=26694> (24.04.2014).

³¹ *Samas.*

2 SALAKAUBVEDU EESTIS

2.1 Salakaubavedu aastatel 1992-2014

Erinevatel aegadel on salakaubana veetud erinevaid tooteid, üle riigipiiri veetakse praktiliselt kõike, mis teisel pool piiri on odavam või kallim. Salakaubaga on kaubeldud juba ammustest aegadest ja seda takistada ei ole suudetud.

2006. aastal võeti kasutusele liikuvad läbivalgustusseadmed, mis aitasid oluliselt tõsta piirikontrolli taset ja efektiivsust. Esimestel päevadel avastati juba 200 000 salasigaretit.³² Aastal 2006 on avastatud salasigaretide arv kümne aasta kohta väiksem ehk 5,6 miljonit (vt joonis 1). Järsk tõus aastal 2009 on tingitud sellest, et 1. juulil vähenes maksuvabalt sisse toodavate sigarettide koguseline piirang 200-lt 40 sigaretile. Sellega kaasnesid reisijate arvu vähenemine ja sigarettide peitmise uued viisid.³³

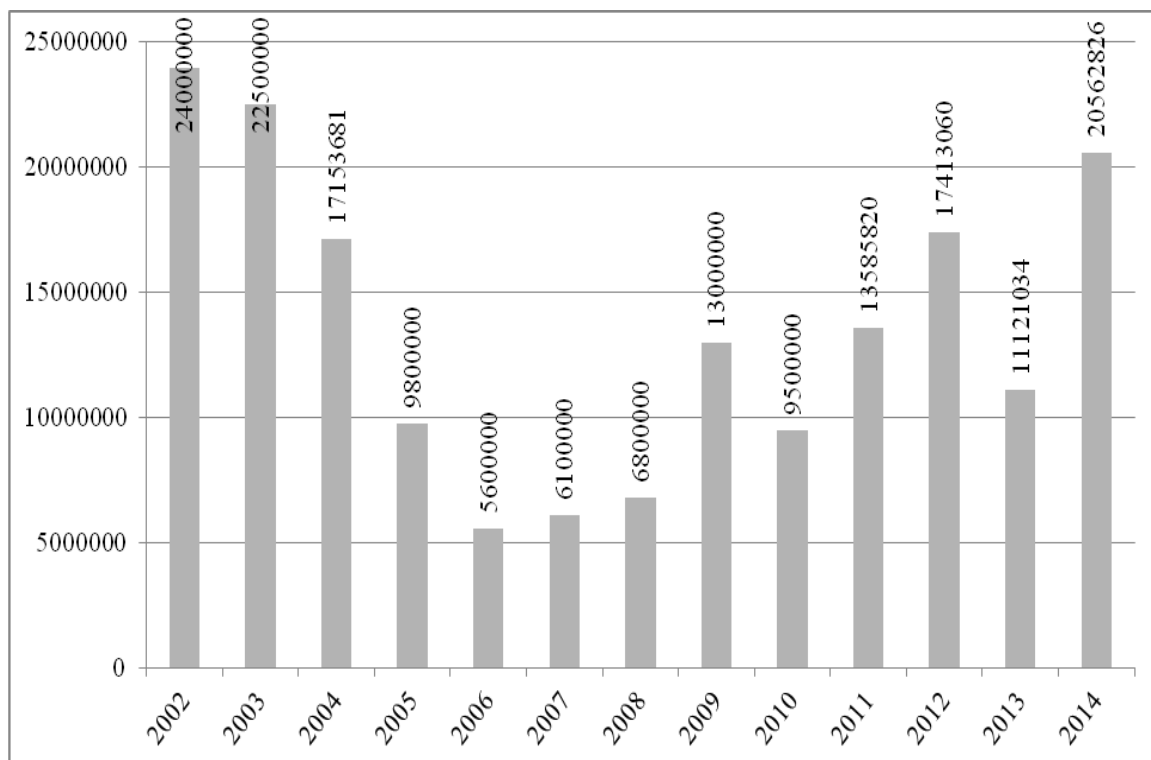
Levinumad peidikud sõiduautodes on topelt laed, põrandad, ümberehitatud avatavad kütusepaagid, varuratta sisemus, pagasiruumi matialune. Samas on salasigarette leitud uksepolstri vahelt, istmete seest ja autoakude sisemusest. Jalakäijad, kes toovad üle piiri salasigarette, on leidlikumad. 2008. aastal hakkas silma salasigaretide peitmine reisija seljas olevatesse spetsiaalselt ettevalmistatud riietesse või siis toiduainetesse. Näiteks avastati sigarette pükstest, vestidest, mantlitest, vöödest, korsettidest, samuti jogurti- ja mahlapakkidest.³⁴ Kui Eesti liitus 2004. aastal Euroopa Liiduga, tuli hävitada aastatel 1998-2003 tolliladustusel olnud ning realiseerimisaja ületanud viskit, veine, õlut ja sigareid.³⁵

³² Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontroll hoidis 2006. aastal ära üle 52 miljoni kroonise kahju“ (2007), <www.emta.ee/index.php?id=14387> (24.04.2014).

³³ Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontrolli tulemusel avastas MTA möödunud aastal üle 13 miljoni salasigaretit“; <www.emta.ee/index.php?id=27187> (24.04.2014).

³⁴ Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontrolli 2008. aasta ülevaade“ (2009), <www.emta.ee/index.php?id=25248> (24.04.2014).

³⁵ Maksu- ja Tolliamet, „Maksuhaldur hävitas möödunud aastal 87 000 liitrit salaalkoholi 17 miljonit sigaretti“; <www.emta.ee/index.php?id=2257> (24.04.2014).

Joonis 1. Aastate jooksul avastatud salasigaretid (tk)³⁶

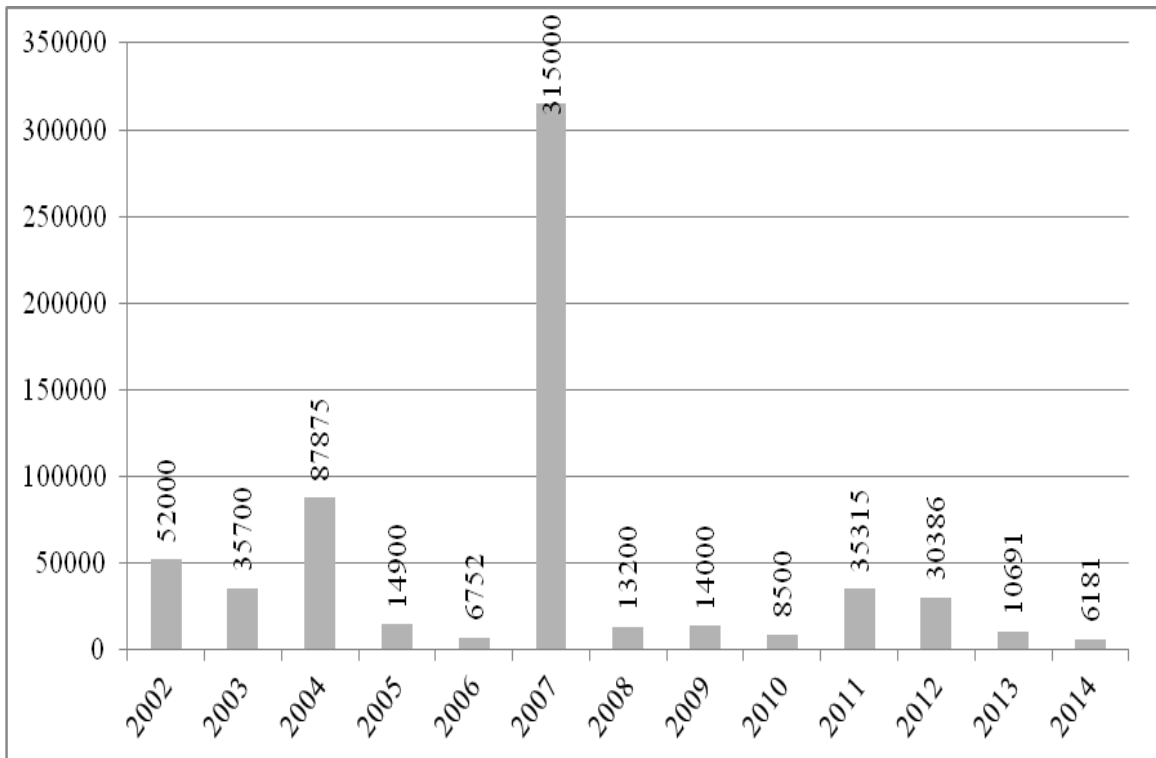
Salaalkoholi 2007. aasta hüppeline tõus (vt joonis 2) on töö koostaja arvates tingitud kas sellest, et samal aastal olid salasigaretide avastused kümne aasta madalamad ja seetõttu oli rõhk salaalkoholil või on andmed jäänud allika poolt absoluutalkoholiks teisendamata. Samas 2007. aasta kolme esimese kvartali tulemustest nähtub, et avastatud salaalkoholi kogus on 47 400 liitrit.³⁷ Salakaubaveo avastamisele aitasid kaasa Maksu- ja Tolliameti liikuvad tollikontrolli rühmad, kes avastasid mitmeid salakaubaveojuhtumeid.³⁸ Aastast 2008 on salakaubavedajate rahalised karistused karmimad, seadusemuudatuse kohaselt peavad salakaubavedajad tasuma alates 1. jaanuarist 2008 lisaks trahvile ka konfiskeeritud salakaubalt arvutatud aktsiisimaksu.³⁹

³⁶ Maksu- ja Tolliameti pressiteadete andmete põhjal, <www.emta.ee/index.php?id=631>, autori koostatud, (01.11.2014).

³⁷ Maksu- ja Tolliameti, „Tollikontrolli 2007. aasta üheksa kuu ülevaade“ (2008), <www.emta.ee/index.php?id=22396> (24.04.2014).

³⁸ Maksu- ja Tolliameti, „Tollikontroll hoidis aastaga ära 123 miljoni kroonise kahju“ (2008), <www.emta.ee/index.php?id=23997> (24.04.2014).

³⁹ Maksu- ja Tolliameti, „Salakaubavedajate karistused on sellest aastast karmimad“ (2008), <www.emta.ee/index.php?id=23518> (24.04.2014).

Joonis 2. Aastate jooksul avastatud salaalkohol liitrites, teisendatud absoluutalkoholiks.⁴⁰

Ohustatud looma- ja taimeliikidega kauplemine on rahvusvaheliselt rangelt kontrollitud ning reguleeritud CITES konventsiooniga. Konventsioonil on kolm lisa, kuhu on kantud üle 20 000 looma- ja taimeliigi. Kaitse alla kuuluvate loomade ja taimede, aga ka nendest valmistatud toodete kaasatoomiseks tuleb päritoluriigist taotleda ekspordiluba ning paljude loomaliikide puhul lisaks Eesti Keskkonnaministeeriumi impordiluba. Elusloomadega reisimisel peab tagama loomadele reisi ajaks normaalsed tingimused. Loomi on lubatud Euroopa Liitu tuua ainult teatud piiripunkti kaudu ning nad peavad läbima piiril veterinaarkontrolli. Ka paljud taimed peavad piiril läbima taimetervisekontrolli.⁴¹

Kuna CITES piirangute alla kuuluvate kaupade kohta polnud täielikke andmeid kümne aasta lõikes, siis antakse ülevaade tehtud muudatuste ja suuremate avastuste kohta. Aastal 2005 on Maksu- ja Tolliameti ühiskonna kaitse kontrolli üheks prioriteediks tõusnud keelatud ja piirangutega kaupade kontroll, sh strateegilised kaubad ja CITES piirangute alla kuuluvad kaubad. CITES kontrolli valdkonnas olid 2005. aastal olulisemad avastused

⁴⁰ Maksu- ja Tolliameti pressiteadete andmete põhjal, <<http://www.emta.ee/index.php?id=631>>, autori koostatud (01.11.2014).

⁴¹ Maksu- ja Tolliamet, „Loomi või taimi üle piiri tuues tuleb olla tähelepanelik“, <www.emta.ee/index.php?id=23765> (24.04.2014).

elusad korallid, elevantiluust kujud, merihobu sisaldavad tabletid ja händkaru topis.⁴² Maksu- ja Tolliameti pressiesindaja Liis Plaki sõnul oli 2006. aasta edukas, kuna CITES kaupade vallas avastati 10 rikkumist ning neist olulisem oli 700 kilogrammi eluskoralli avastamine.⁴³ 278 ühikut koralli avastati 18. juulil 2006 läbiotsimise käigus lemmikloomade ja -lindude toidu ja tarvikute müügiga tegeleva ettevõtja ruumidest.⁴⁴ Taist saabuvate lennureisijate käest on avastatud alkoholipudeleid, mille sees on kobra, ja kobra topiseid.⁴⁵

CITES konventsiooni rikkumiste arv on aasta aastalt vähenenud, millest nähtub, et inimeste teadlikkus on tõusnud läbi erineva teavitustöö (turismimessid, ajakirjandus jms). Tollikontrolli 2009. aasta suurim avastus oli Bengali kassi 832 nahka. Kosmeetikatooted 80 karpi karusappi sisaldavaid kreeme, 1227 candelilla vaha sisaldavat huulepulka ja –palsamit. Kaalu alandavad hoodiat sisaldavat pulgakomme 8122. Kolmel korral avastati tuuraliste marja kokku 1240 g.⁴⁶

Uimastite ja narkootikumide tõkestamisele aitab kaasa narkokoerte kasutamine. Kuna narkootikumide osas olid kättesaadaval mittetäielikud andmed, siis teostati analüüs olemasolevate põhjal. Narkootikumide ja neid sisaldavate toodete käitlemise puhul järgneb peaaegu alati kriminaalmenetlus, kuna tegemist on inimese tervisele kahjuliku ja kergesti sõltuvust tekitava ainega.

Seoses uimastitega toimus 2002. aastal Eesti õigusruumis muudatus. Kuni selle ajani käsitleti aasta jooksul korduvat narkootikumidega seotud väärteo toimepanemist kuriteona: uimasti (arsti ettekirjutuseta) tarvitamisega teistkordne politseile vahele jäämine tõi endaga automaatselt kaasa kriminaalvastutuse. 2002. aastal vastu võetud seadusemuudatuse kohaselt ei muutunud aga korduvalt väärteo toime pannud inimene enam kuriteo toimepanijaks – toimus dekriminaliseerimine.⁴⁷

⁴² Maksu- ja Tolliamet, „Maksuhalduri tollikontroll hoidis ära ligi 27 miljonilise kahju tekkimise riigile“ (2006), <www.emta.ee/index.php?id=3388> (24.04.2014).

⁴³ Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontroll hoidis 2006. aastal ära üle 52 miljoni kroonise kahju“ (2007), <www.emta.ee/index.php?id=14387> (24.04.2014).

⁴⁴ Maksu- ja Tolliamet, „Toll avastas ligi 300 eluskoralli“ <www.emta.ee/index.php?id=4365> (24.04.2014).

⁴⁵ Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontroll hoidis 2006. aastal ära üle 52 miljoni kroonise kahju“ (2007), <www.emta.ee/index.php?id=14387> (24.04.2014).

⁴⁶ Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontrolli 2009. aasta tulemused“ (2010), <www.emta.ee/index.php?id=27186> (24.04.2014).

⁴⁷ Narko, „Seadus ütleb“, <www.narko.ee/seadus/> (24.04.2014).

Tänu läbivalgustusseadmele avastati 2007. aastal 4,2 kg heroini, mis oli peidetud sõiduki kõlarikastidesse.⁴⁸ 2008. aastal kasvas narkootilisi- ja psühhotroopseid aineid sisaldavate ravimite avastamine, aasta kokkuvõttes 121 korral. Ravimite avastamise tõus oli tingitud Eesti liitumisest Schengeni õigusruumiga. Esmakordselt avastati 2008. aastal narkootilist ainet sisaldavat khatitaime, kaaluga 16 kg.⁴⁹

17,2 kg khatitaime avastati ka 2009. aastal Tallinna lennujaamas. 2009. aasta jooksul kokku avastati 54 kg erinevaid narkootilisi aineid ning narkootilisi ja psühhotroopseid aineid sisaldavaid ravimeid. 2009 aasta alguses tuvastasid Põhja tollikontrolli ametnikud, et posti kaudu hakati tellima nn “uue põlvkonna narkootikume ehk sünteetilisi kanepitooteid”. Tegemist on taimsete segudega, mille toimet reklaamiti kui analoogset narkootilisele toimele. Maksu- ja Tolliameti ettepanekul lisati ained narkootiliste ainete nimekirja.⁵⁰

Khatitaime esmakordne avastus oli kindlasti Maksu- ja Tolliametile motiveeriv ning tänu sellele said tolliametnikud juurde teadmisi vastava kauba kohta. Soome suunduva reisija kohvrast leiti 2010. aastal 38,8 kg khatitaime. 2010. aasta jooksul peeti kinni kokku 57 kg erinevaid narkootilisi aineid ning narkootilisi ja psühhotroopseid aineid sisaldavaid ravimeid. Kanepiseemneid on avastatud postipakkidest 42 korral (2009. aastal 31 korral).⁵¹

1992. aastal oli metalli põhivoortikkel must metall, sest selle järele oli Lääne turul vajadus. Värvilist metalli toodi Venemaalt laevadega, autodega, rongidega, paatidega, kelkudega, nii firmade gruppide kui ka üksikisikute poolt. Kui selline, salakaubana toodav metall avastati, siis see konfiskeeriti. Salametalli toodi suurtes kogustes, seda oli kerge avastada, erilisi karistusi ei järgnenud. 1994. aastal konfiskeeriti 81,4 tonni metalli. Edaspidi metalli vajadus Lääne turul vähenes ja 2000. aastal metalli salakaubavedu praktiliselt ei toimunud.⁵² 2002-2011. aastate vältel, olemasolevate andmete põhjal, saab väita, et metalli kui salakaupa üle riigipiiri ei veetud. Samas salaalkoholi ja -tubaka toodetega kaubeldi nii 1992-2001. aastatel kui ka 2002-2014. aastatel.

⁴⁸ Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontroll hoidis aastaga ära 123 miljoni kroonise kahju“ (2008), <www.emta.ee/index.php?id=23997> (24.04.2014).

⁴⁹ Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontrolli 2008. aasta ülevaade“ (2009), <www.emta.ee/index.php?id=25248> (24.04.2014).

⁵⁰ Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontrolli 2009. aasta tulemused“ (2010), <www.emta.ee/index.php?id=27186> (24.04.2014).

⁵¹ Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontroll 2010. aastal – üle 200 miljoni krooni ärahoitud kahju“ (2011), <www.emta.ee/index.php?id=29584> (24.04.2014).

⁵² Parviainen; A.-S., „Salakaubaveo dünaamika aastatel 1992-2001“, lõputöö, Tallinn (2001), lk 34.

Alkoholi salakaubavedu vähenes aastatel 1994-2000, kuid probleemiks kujunesid legaalselt sisseveetavad mitmesugused piiritust sisaldavate vedelike legaalne sissevedu, milliseid oli võimalik lihtsa keemilise menetluse teel muuta joogipiirituseks.⁵³ Kui mitte arvestada 2007. aasta hüppelist tõusu, siis oli kümne aasta keskmine salaalkoholi avastamise kogus 27 800 liitrit, mis on väiksem kui 1992-2001 aastatel avastatud kogused. Sellel võib olla mitu selgitust. Esiteks ei ole selge, kas need kogused on teisendatud absoluutalkoholiks või mitte, ja teiseks on salakaubaveoga vahele jäädes karistused karmimad.

Aktsiis on aastate jooksul tõusnud ja see omakorda tõstab nii alkoholi kui tubaka hinda, mistõttu seda veetakse üle riigipiiri salakaubana. Kogused on suured ning kahjustada saab kogu riigi majandus.

Mitmekordne tõus on tingitud sellest, et on organiseeritud salasigaretide vedu Venemaalt Eestisse rongidega. Salasigaretid tuuakse Eestisse Lätist ja Venemaalt ning viiakse Eestist Soome ja Rootsi.⁵⁴ Kui alkohol ja enamus tubakatooteid on Eestis legaalsed, siis narkootikumid ja narkootilisi aineid sisalduvad tooted mitte. Narkootilisi ja psühhotroopseid aineid sisalduvaid ravimeid võib omada ja tarvitada ainult arsti ettekirjutusel ja vastava retsepti olemasolul. Eesti on ühinenud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooniga (ÜRO) 1961. aastal.

Politsei andmetel olid aastatel 1993-1994 narkootilistest ainetest Eestis liikvel põhiliselt moonipuru ja kanepitooted. Neid toodi Balti riikidesse, sealhulgas Eestisse, endise Nõukogude Liidu Kesk-Aasia osast. Vedu toimus reeglina läbi Venemaa või Ukraina. Märkimisväärset transiiti läbi Eesti tollal ei olnud.⁵⁵

Võltsitud ja piraatkaupa 1992. aastast kuni 1998. aastani kas ei saabunud või ei osatud seda avastada. Võltskaup tuuakse Eesti turgudele Soome kaudu Ida-Aasiast. Võltstoodete (jalanõud, spordirõivad) ja piraatkauba (CD plaadid, mobiiltelefonid) avastamiseks on vaja eksperte.⁵⁶

⁵³ Parviainen; A.-S., „Salakaubaveo dünaamika aastatel 1992-2001“, lõputöö, Tallinn (2001), lk 35.

⁵⁴ *Samas*, lk 36.

⁵⁵ Maksu- ja Tolliamet, „TOLLILUGU Eesti Tolliameti areng 1991-2001“ <www.emta.ee/index.php?id=621> (24.04.2014).

⁵⁶ Parviainen; A.-S., „Salakaubaveo dünaamika aastatel 1992-2001“, lõputöö, Tallinn (2001), lk 37.

1998. aasta alguses jõustus uus tolliseadus, mille järgi oli võltsitud ja piraatkauba sisse- ning väljavedu keelatud. Tolliseaduse kohaselt rikub võltsitud kaup kaubamärgiomaniku või geograafilise tähise õiguspärase kasutaja õigusi, piraatkaup aga tööstusdisainilahenduse omaniku- ning autoriõigusi. Võltsitud kaup ja piraatkaup kuuluvad kohustuslikule konfiskeerimisele ning hävitamisele. Tollil on õigus kahtlane kaup kinni pidada kuni rikkumise asjas tehtud otsuse jõustumiseni. Õiguste valdaja annab kinni peetud kaubale hinnangu, mille alusel toll trahvib õiguserikkujat ning konfiskeerib kauba. Kui esinevad kuriteo tunnused, siis on tollil kohtueelse uurimise õigus, kuid sisulise otsuse teeb kohus.⁵⁷

1999. aastal oli kokku 169 juhtumit, võltsitud või piraatkaupa avastati kokku 84 175 ühikut. 2000. aastal oli juhtumeid 262 ja ühikuid 66 842. Peamised lähteriigid olid Tai, Hiina, Venemaa, Türgi ja Leedu.⁵⁸

2000. aastal hakati Rahandusministeeriumis ette valmistama intellektuaalset omandit rikkuva kauba sisse- ja väljaveo tõkestamise seadust. See seadus tugineb Euroopa Nõukogu 1994. aasta määrusele nr 3295 ja Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamislepingu lisale 1C Intellektuaalse omandi kaubandusaspektide lepingule. (nn TRIPS leping). Seadus kavandati jõustumaks 1. maist 2001. aastal.⁵⁹

Statistikast nähtub, et juhtumite arv on suur, kuid mitte kogused. Selle põhjus on, et peamiselt toovad piraat- ja võltskaupa sisse füüsilised isikud turul müümiseks. Tavaliselt tulevad nad kaubabussidega Venemaalt ja Leedust. Ühel inimesel on kaasas 10 kuni 100 ühikut kaupa, mille hulgas võib olla 3 kuni 10 erinevat kaubamärki. Iga piraat- või võltsitud kauba vedaja tähendab tollile ühte haldus- või kriminaalasja.⁶⁰ Iga haldus- või kriminaalasi võtab aga palju aega ja ressursi. Rahandusministri määruse kohaselt alates 2004. aastast on tollil õigus anda riided ja jalanõud, millelt on eemaldatud võltsitud kaubamärgid, hoolekandeasutustele. 2001. aastal sellist võimalust aga veel ei olnud.

Kokkuvõtvalt saab väita, et salakaubaveo dünaamika aastate 1992-2014 pole eriliselt muutunud. Kaubaartiklite mõjutajateks on olnud õigusaktide muudatused koguste piirangute kohta ja Eesti liitumine Euroopa Liiduga 2004 aastal. Salakauba avastamisele on kaasa aidanud liikuv läbivalgustusseade, mis võeti kasutusele 2006. aastal. 2008. aastal

⁵⁷ Maksu- ja Tolliamet, „TOLLILUGU Eesti Tolliameti areng 1991-2001“, <www.emta.ee/index.php?id=621> (24.04.2014).

⁵⁸ Samas.

⁵⁹ Samas.

⁶⁰ Samas.

võeti vastu seadus, mille kohaselt tuli tasuda trahvile lisaks avastatud alkoholi koguselt ka aktsiis, 2009. aastal võeti vastu seadus, mis vähendas maksuvabalt riiki sissetoodavate sigarettide arvu 200-lt 40-le. Aktsiisimäär on pidevalt tõusnud, mis omakorda mõjutab alkoholi ja tubakatoodete hinda. Sellest tingituna veetakse üle piiri enim just neid tooteid. Narkootilised ained on inimesele ohtlikud ja nende avastamine on keeruline protsess.

2.2 Salakaubaveo tõttu laekumata aktsiisitulu

Eesti riigi sissetulek koosneb enamasti maksudest saadavast tulust. Salakauba vedajad ei maksa riigile makse, millest tulenevalt on salakaubal madalam hind. Käesolevas peatükis teostatakse salakaubaveo tõttu laekumata jäänud tulu analüüs Eestis, lähtudes 2014. aasta aktsiisimääradest.

Vedajale on salakauba avastamisel karistusseadustiku alusel ettenähtud karistus. Karistuse suurus ja määr sõltub kogusest, mida isik püüdis üle riigipiiri tuua või viia. Alkoholi ja tubakatoodete puhul lisatakse trahvisummale aktsiis, mida riik oleks saanud, kui see toode oleks seaduslikult müüdud. Alkoholi ja tubakatoodete aktsiismäärad on sätestatud alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduses. Aktsiis, alkoholi ja tubaka pealt, laekub riigikassasse ja seda kogub Maksu- ja Tolliamet. Aktsiis on lisatud toodetele, mille tarbimist oleks vaja piirata kas keskkonna või elanike tervise huvides.

Eestis on siiani salakaubitsejad pääsenud vaid rahatrahviga ning kaupade konfiskeerimisega, mis ei ole olnud tõhus. Näiteks enne 2008. aastat määrati salakaubitsejale karistuseks rahatrahv 4500 krooni (287,60 eurot) ja tingimisi vangistus, alates 1. jaanuarist 2008 lisandub salakaubaühikule aktsiis, mis eelneva juhtumi korral oleks olnud 1,22 miljonit krooni (77 972,21 eurot).⁶¹ Salakaupade puhul, mis rikuvad intellektuaalset omandi kaitset ehk kaubad, mis on võltsitud ja kannavad kaubamärki kaubamärgi omaniku loata, on raske määratleda riigile laekumata tulu suurust. Kahju saajaks on enamasti kaubamärgi omanik. Legaalse toote müügil laekub riigile käibemaks.

⁶¹ Maksu- ja Tolliamet, „Salakaubitsejate karistused on sellest aastast karmimad“ (2008), <www.emta.ee/index.php?id=23518&highlight=salakaup>, (15.03.2015).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus võeti vastu 4. detsembril 2002 ja seda on muudetud aastaks 2013 26 korda.⁶² Alkoholi ning tubakatoodete aktsiisimäär on aastate jooksul tõusnud (vt tabel 1).

Tabel 1. Muu alkoholi (hektoliitri kohta) ja sigarettide aktsiisimäärad aastatel 2004-2015 (euro)⁶³

Aktsiisimäärad			
Aasta	Muu alkohol, ühe mahuprotsendi kohta	Fikseeritud määr 1000 sigareti kohta	Proportsionaalne määr %, ühe sigaretipaki kohta
2004	9,27	15,34	25%
2005	9,71	17,58	26%
2006	10,23	20,13	27%
2007	10,74	23,01	28%
2008	12,91	25,88	29%
2009	12,91	31,96	31%
2010	14,19	33,55	33%
2011	14,18	38,35	33%
2012	14,90	42,18	33%
2013	15,65	45,00	33%
2014	16,45	46,50	34%
2015	18,89	46,50	34%

Eesti riigis oli käibel Eesti kroon, aastast 2011 hakkas kehtima euro kursiga 15,6466. Seetõttu on tabelites 1 ja 2 on aktsiisimäärad teisendatud töö koostaja poolt eurodesse.

Aktsiisimäär oleneb alkohoolsest joogist. Muu alkoholi aktsiisimäära alla kuulub piiritus, viin ja puskar, mis on populaarsed salakaubad. Saamata jäänud alkoholiaktsiisi valem on koostatud seadusest lähtuvalt järgnevalt:

$$(AL*Q/100)*AM$$

AP - alkoholi protsent (kangus)

Q - alkoholi kogus

AM - aktsiisimäär

⁶² Eesti Statistika, M. Sadilov, „Maksustamine ning aktsiisid Eestis“ (2013), <www.stat.ee/76534/?highlight=maksustamine> (15.03.2015).

⁶³ Alkoholi-, tubaka-, kütuse ja elektriaktsiisi seadus, RT I, 2003. 2. 17 ... RT I, 12.07.2014, <www.riigiteataja.ee/akt/112072014014?leiaKehtiv>, autori koostatud seaduse andmete põhjal (28.03.2015).

Näiteks ühe 40% viina liitri pealt 2014 aastal tuleb teha järgnev arvutus: $40\% * 1 \text{ liiter} / 100 = 0,4$ ja nüüd tuleb $0,4 * 16,45$ (muu alkoholi aktsiisimäär 2014 aastal) = 6,58 eurot ehk siis 1 liitris viinapudelis on aktsiis 6,58 eurot. Poest ostetava viinapudeli hinna sees on 20% käibemaksu. 2004-2014 aastate jooksul avastatud salaalkoholi (vt joonis 2). Kui mitte arvestada 2007. aastat (vt peatükk 2.1) siis laekumata jäänud aktsiisi koondsumma on 2 820 629,91 eurot (vt tabel 2).

Tabel 2 Laekumata alkoholiaktsiisi tulu ⁶⁴

AASTA	Avastatud salaalkohol, liitrites	Aktsiisimäär, euro	Arvestatud aktsiis, euro
2004	87875	9,27	814 601,25
2005	14900	9,71	144 679,00
2006	6752	10,23	69 072,96
2007	315000	10,74	3 383 100,00
2008	13200	12,91	170 412,00
2009	14000	19,91	278 74,000
2010	8500	14,19	120 615,00
2011	35315	14,18	500 766,70
2012	30386	14,9	452 751,40
2013	10691	15,65	167 314,15
2014	6181	16,45	101 677,45
Kokku			6 203 729,91
Kokku arvestamata 2007			2 820 629,91

Enim levinud salaalkoholid on piiritus, viin ja puskar (vt tabel 3). Puskar on kodustes tingimustes valmistatud viin. 2013. aastal maksis poes madalama hinnaklassiga 1 liitrine viinapudel 10,82 eurot, mille hinnas on 20% käibemaksu ja 6,26 eurot aktsiisi (vt tabel 3), mis tähendab, et viinapudeli omahind on 2,40 eurot. Salaviina ja puskari hind on aga üle 7 euro, millest võib järeldada, et salaviina müüjad saavad ühe liitri salaviina pealt kasumit üle 5 euro.

⁶⁴ Alkoholi-, tubaka-, kütuse ja elektriaktsiisi seadus, RT I, 2003. 2. 17 ... RT I, 12.07.2014, <www.riigiteataja.ee/akt/112072014014?leiaKehtiv>, autori arvutatud seaduse andmete alusel (28.03.2015).

Tabel 3. Legaalse ja illegaalse alkoholi keskmised hinnad liiter/euro 1999-2014⁶⁵

Toode	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Legaalne Eesti viin, madalam hinnaklass	-	-	-	6,58	6,84	7,03	7,09	7,09
Salapiiritus	4,92	5,37	5,37	5,05	5,05	5,18	4,99	5,94
Salaviin	3,26	3,07	3,39	4,03	3,83	4,60	4,22	4,22
Puskar	2,05	1,98	2,17	2,30	2,68	2,68	3,07	3,07
Aktsiis (viin 40%)	3,71	3,71	3,71	3,71	3,71	3,71	3,90	3,90
Toode	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Legaalne Eesti viin, madalam hinnaklass	7,29	8,12	8,38	9,26	9,10	9,98	10,82	
Salapiiritus	4,99	4,79	6,77	6,07	6,51	6,12	6,11	
Salaviin	4,50	6,39	5,88	6,26	7,36	7,98	7,64	
Puskar	2,67	4,35	3,45	3,83	4,86	4,96	7,46	
Aktsiis (viin 40%)	3,90	4,73	5,18	5,69	5,69	5,69	6,26	

Sigaretide levinuimat hinda arvatati kuni 28.02.2010 maksumärgistamata sigarettide maksustamisel aktsiis, lähtudes maksukohustuse tekkimise ajal kehtinud aktsiisimäära kehtestamisel aluseks olnud sigarettide levinuimast hinnast. Alates 01.03.2010 lähtutakse sigarettide levinuimast hinnast maksukohustuse tekkimise ajal (alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse § 60).⁶⁶Maksumärgita sigaretipaki maksustamisel lähtutakse levinumast hinnast.

Tubaka aktsiisimäär on tootest. Ühe suitsupaki aktsiis koosneb nii fikseeritud määra kui ka proportsionaalsest määra. Fikseeritud määr aastal 2014 oli 46,50 eurot 1000 sigareti kohta (vt tabel 1). Fikseeritud määrale lisandub sigareti pakile proportsionaalne määr, mis 2014 aastal oli 34% jaemüügi hinnast (vt tabel 1). Saamata jäänud tubakaaktsiisi valem on koostatud lähtuvalt seadusest järgnevalt:

$$\left(\frac{FM \times TK}{1000}\right) + (PM \times JH)$$

FM – fikseeritud määr

TK – sigarete ühes pakis

⁶⁵ Eesti Konjunktuuriinstituut, „Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis“ aastaraamat 2010 ja 2014, <<http://www.ki.ee/>>, autori koostatud allika andmete põhjal (28.03.2015).

⁶⁶ Maksu- ja Tolliamet, „Tubakaaktsiis“, <<http://www.emta.ee/index.php?id=4245>> (28.03.2015).

PM – proportsionaalne määr

JH – sigaretipaki jaemüügihind

Kogus: 20 tk (1 pakk), 1 paki hind: 2,82 eurot.⁶⁷

Fikseeritud määr 1000 tk kohta: 46,50 eurot.

Proportsionaalne määr 34% ehk 0,34.

$$\left(\frac{46.50 \times 20}{1000}\right) + (0,34 \times 2,82) = 1,89$$

1,89 eurot on ühes suitsupakis aktsiisi.

Näite kohaselt on fikseeritud määr ja proportsionaalne määr praktiliselt ühes väärtuses ning seetõttu laekumata jäänud aktsiisi arvutustes jäetakse arvutamata proportsionaalne määr ja korrutatakse fikseeritud määr kahega. Kasutades kirjeldatud valemit leitakse aastate jooksul avastatud salasigaretide pealt laekumata jäänud aktsiis (vt tabel 4). Aluseks võetakse salasigaretide kogused (vt joonis 1) ja vastava aasta aktsiisimäär (vt tabel 1). Laekumata jäänud salasigaretide pealt aktsiisi koondsumma on 8 621 632,95 eurot (vt tabel 4).

Tabel 4 Laekumata tubakaaktsiisi tulu⁶⁸

Aasta	Avastatud salasigaretid, tk	Fikseeritud määr 1 sigareti kohta x2 (euro)	Aktsiis (euro)
2004	17 153 681	0,0307	526 274,93
2005	9 800 000	0,0352	344 568,00
2006	5 600 000	0,0403	225 456,00
2007	6 100 000	0,0460	280 722,00
2008	6 800 000	0,0518	351 968,00
2009	13 000 000	0,0639	830 960,00
2010	9 500 000	0,0671	637 450,00
2011	13 585 820	0,0767	1 042 032,39
2012	17 413 060	0,0844	1 468 965,74
2013	11 121 034	0,0900	1 000 893,06
2014	20 562 826	0,0930	1 912 342,82
Kokku			8 621 632,95

⁶⁷ Maksu- ja Tolliamet, „Tubakaaktsiis“, <<http://www.emta.ee/index.php?id=4245>> (28.03.2015).

⁶⁸ Alkoholi-, tubaka-, kütuse ja elektriaktsiisi seadus, RT I, 2003. 2. 17 ... RT I, 12.07.2014, <www.riigiteataja.ee/akt/112072014014?leiaKehtiv>, autori koostatud seaduse andmete põhjal, (28.03.2015).

Varimajanduse ja aktsiisimäärade väljaselgitamiseks viis töö koostaja läbi poolstruktureeritud intervjuu (vt lisa 2). Küsimuste vastustest nähtub, et aktsiisimäär tõuseb ka järgnevatel aastatel, selgusetu on selle mõju salakaubandusele, salakaupade kogust on raske ette prognoosida. Aktsiisimäära mõju hinnatakse tagantjärele ning ei ole võimalik prognoosida salakaubanduse kasvu nii nagu ka varimajandust. Maksuhaldur saab jälgida maksutuluseid, mis kas suurenevad või vähenevad, ja võrrelda avastatud salakauba koguseid.

Aastatel 2004-2014 on jäänud laekumata 11 442 262,86 eurot alkoholi- ja tubakaaktsiisi. Arvutustest nähtub, et alkoholi ja tubaka salakaubaveost lähtuvalt on riigil saamata tubakaaktsiisi summas 8 621 632,95 eurot ja alkoholiaktsiisi summas 2 820 629,91 eurot (vt tabel 2 ja 4). Lõputöö koostajal on järgmised ettepanekud:

1. Kuna tänu läbivalgustusseadmele on avastatud palju salakaupa, siis võiks panustada just nendesse seadmetesse ja rakendada neid pidevalt, valgustades läbi kõik piiripunkti läbivad sõidukid.
2. Samuti võiks Sisekaitseakadeemia tudengeid kaasata praktika perioodidel teostama suuremahulisi kontrole aktsiisiladudes. See aitaks avastada salaalkoholi ja -sigarette.

Kokkuvõtvalt selgus, et enim levinud salakaubad on piiritus, viin, puskar ning sigaretid. Salakaubaveo tõttu laekumata jäänud tubaka- ja alkoholiaktsiisi tulu saab prognoosida ainult eelnevatel aastatel kinnipeetud ja konfiskeeritud salakaubalt. Aktsiisitulu analüüsimisel lähtuti 2014. aasta aktsiisimääradest. Arvutuste valemid teisendati seaduses sätestatu põhjal. Kõikide konfiskeeritud kaupade kohta pole võimalik arvutada saamata jäänud tulu, kuna need pole aktsiisikaubad (CITES, narkootikumid ja ravimid). Analüüsitava perioodil on saamata jäänud aktsiisitulu vähemalt 11 442 262,86 eurot. Eestis määratakse salakaubitsejale trahv ning konfiskeeritakse salakaup. Vaatamata pidevale aktsiisimäära tõusule varimajandus ei taandu.

KOKKUVÕTE

Sageli on salakaubanduse põhjuseks kõrgemad maksumäärad, kui riigi elatustase lubaks. Hinnaerinevused tingivad illegaalse kauba tarbimise ja sellega kauplemise. Piirikaubandus ja aktsiisikaupade illegaalne turg on Eesti majanduses tõsine probleem. Maksu- ja Tolliameti andmetel jääb salakaubanduse tõttu riik igal aastal ilma miljonitesse eurodesse ulatuvast maksutulust. Salakaubandus soodustab kuritegevust. Maksu- ja Tolliamet ning Politsei- ja Piirivalveamet peavad igapäevaselt võitlust salakaubanduse vastu.

Teema aktuaalsuseks oli, 1. jaanuarist 2015 tõusnud aktsiisimäär. Aktsiisimäär tõusis nii tubakatoodetel kui ka alkoholil. Alkoholi ja tubakatoodete aktsiisimäära tõus mõjutas nii tubakatoodete kui ka alkoholi hinda, mis omakorda mõjutas salakaubandust.

Teema uudsuseks oli praktiline vajadus saada teada salakaubanduse tõttu laekumata jäänud aktsiisitulu. Arvutati saamata jäänud aktsiisitulu salaalkoholi ja –sigarettide kohta, juhul kui salakaubana avastatud kogused oleksid legaalselt tarbijateni jõudnud.

Probleemiks oli aktsiisimäärade pidev tõus, mille tõttu inimesed valisid „kergema vastupanu tee“, tuues salakaubana üle piiri tubakatooteid ning muid aktsiisikaupu ja riigitulu väheneb.

Lõputöö eesmärgiks oli selgitada välja laekumata jäänud alkoholi- ja tubakaaktsiisi tulu Eestis. Eesmärk täideti läbi uurimisülesannete.

Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade salakaubanduse mõistest. Hoolimata karistustest on salakaubandus aktuaalne eriti piiriäärsetel aladel. Kõik, mis teisel pool piiri on odavam või kallim, on sobilik salakaubaks. Enamus salakauba juhtumeid avastatakse piiril ja põhiliseks salakauba artiklits on sigaretid. Hinnaerinevus legaalse ja salakauba vahel on tuntav, selle järele on nõudlus, eriti madalama sissetulekuga inimeste seas.

Teiseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade kaupadest mis võivad osutada salakaupadeks. Salakaubaks võib olla mistahes kaup, kui seda püütakse üle riigipiiri toimetada maksudest kõrvalehoidmise ja/või kasu saamise eesmärgil. Peamisteks salakauba artikliteks on: alkohol, tubakatooted, narkootilised ained ja ravimid ning ohustatud looma- ja taimeliigid.

Osadele kaupadele, mida tohib tuua üle riigipiiri teatud koguses, on kehtestatud piirnormid, piirnormi ületamisel on tegemist rikkumisega. Osadele kaupadele on vajalik taotleda eriluba.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida salakaubaveo dünaamikat aastatel 1992-2014. Dünaamikas erilisi muutusi ei ole toimunud. Muutused kaubaartiklites on tingitud õigusaktidega sätestatud koguselistest piirangutest. Salakaupa aitab avastada liikuv läbivalgustusseade. 2008. aastal võeti vastu seadus, mille kohaselt tuleb tasuda trahvile lisaks avastatud alkoholi ja tubaka koguselt ka aktsiis, 2009. aastal vähenes maksuvabalt sisse toodavate sigarettide arv. Aktsiisimäär on pidevalt tõusnud, mis omakorda mõjutab alkoholi- ja tubakatoodete hindu.

Neljandaks uurimisülesandeks oli analüüsida salakaubaveo tõttu laekumata jäänud aktsiisitulu Eestis. Kokkuvõtvalt selgus, et enim levinud salakaubad on piiritus, viin, puskar ning sigaretid. Salakaubaveo tõttu laekumata jäänud tubaka- ja alkoholiaktsiisitulu saab prognoosida ainult eelnevatel aastatel kinnipeetud ja konfiskeeritud salakaubalt. Aktsiisitulu analüüsis lähtuti 2014. aasta aktsiisimääradest. Arvutuste valemid teisendati seaduses sätestatu põhjal. Kõikide konfiskeeritud kaupade kohta pole võimalik arvutada saamata jäänud tulu, kuna need pole aktsiisikaubad (CITES, narkootikumid ja ravimid). Analüüsitava perioodil on saamata jäänud aktsiisitulu vähemalt 11 442 262,86 eurot. Eestis määratakse salakaubitsejale trahv ning konfiskeeritakse salakaup. Vaatamata pidevale aktsiisimäära tõusule varimajandus ei taandu. Lõputöö koostajal on järgmised ettepanekud:

1. Kuna tänu läbivalgustusseadmele on avastatud palju salakaupa, siis võiks panustada just nendesse seadmetesse ja rakendada neid pidevalt, valgustades läbi kõik piiripunkti läbivad sõidukid.
2. Samuti võiks Sisekaitseakadeemia tudengeid kaasata praktika perioodidel teostama suuremahulisi kontrole aktsiisiladudes. See aitaks avastada salaalkoholi ja salasigarette.

Edaspidi võiks põhjalikumalt uurida, kuidas tõhusamalt tõkestada ja piirata salakaubandust, ning salakaubavedu.

SUMMARY

The thesis is titled „*Outstanding Excise in Estonia Caused by Illicit Trade* “. It is written in Estonian and it has 39 pages and 47 cited sources.

Often the cause of the illicit trade is the higher tax rates than the national standard of living would allow. The price differences cause the consumption of illicit goods and trading with it. Excise goods illegal market is a serious problem to the Estonian economy. According to The Tax and Customs Board, Estonia loses millions in tax revenue each year due to smuggling. Smuggling promotes crime and the Tax and Customs Board and the Police Board have a daily struggle with it.

The subject's novelty was the practical need to investigate smuggling and illicit trade. From 1 January 2015 the rates of excise duty (alcohol and tobacco) was raised and this makes this a very current problem.

The problem was the steady increase in the rates of duty and because of that people chose the "path of least resistance" by smuggling tobacco and other excise goods across the border and by this the national income is reduced.

The thesis objective was to find out the outstanding excise revenue of alcohol and tobacco in Estonia. The target was met through the research tasks.

The first task of the research was to provide an overview of the concept of smuggling. The topic is very current despite the penalties for smuggling especially in the border areas. All of the goods that are either cheaper or more expensive on the other side of the border of Estonia are suitable for illicit trade. Most of the smuggling cases are discovered at the border, and the main article of contraband are cigarettes. The price difference between legal and illegal goods is felt and there is demand for it, especially among people with lower incomes.

The second task of this research was to provide an overview of other goods which may be suitable for smuggling. Any goods can be considered as contraband if they are brought over the state border for tax evasion or gain. The main contraband articles are: alcohol,

tobacco, drugs and medicines, endangered animal and plant species. There are marginal limits for certain goods that may be brought into the country across the border and if these limits are exceeded it is considered as an infringement. A special permit is required for some goods.

The third task of this research was to analyze the dynamics of smuggling from 1992-2014. No significant changes have occurred in the dynamics. A moving scanning device has helped to discover contraband. In 2008, a law was passed that addition to the fine the excise tax of the detected alcohol and tobacco must be paid. In 2009 the amount of cigarettes declined, that were brought over the border duty-free. The excise duty rate has risen steadily and that affects the prices of alcohol and tobacco products.

The fourth task was to analyze the outstanding excise revenue in smuggling. The most common form of contraband are alcohol, vodka, homemade spirits and cigarettes. The outstanding excise revenue of tobacco and alcohol can only be predicted with the figures of the seized smuggled alcohol and tobacco products of the past few years. Revenue from excise duty was based on the analysis of the 2014 excise tax. The formulas are converted based on the Act. It is not possible to calculate all of the outstanding excise revenue of some of the smuggled products (CITES, narcotics and drugs) because they are not subject to excise duty. The loss of excise revenue during the analyzed period is at least 11 442 262.86 euros. In Estonia the smuggler is given a fine and the smuggled goods are confiscated. The thesis author has following proposals:

1. The scanning device has discovered a lot of contraband, because of that we should invest to these devices, and to implement them consistently. And to illuminate all of the vehicles at all of the border crossing points.
2. Also the Academy students should be involved in carrying out large-scale inspections of excise warehouses during practice periods to detect illegal alcohol and -cigarettes.

In the future it is possible further explored how to effectively prevent and limit smuggling and illicit trafficking.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Ahven, A. „Narkokuritööd“, (2014), <<http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/statistika-ja-uuringud/kuritegevus-eestis>> (27.11.2014).
2. Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus, 04.12.2002, jõustund 01.04.2003 - RT I 2003, 2, 17 kuni RT I, 21.03.2014, 35, § 47 lg 1 p 1-4.
3. Alkoholi-, tubaka-, kütuse ja elektriaktsiisi seadus, RT I, 2003. 2. 17 kuni RT I, 12.07.2014, <www.riigiteataja.ee/akt/112072014014?leiaKehtiv> (28.03.2015).
4. Alkoholiseadus, 19.12.2001, jõustunud 01.09.2002 – RT I 2002, 3, 7 kuni RT I, 10.07.2013, 2, § 2 lg 1-8.
5. Dictionary, „Contraband“, <<http://dictionary.reference.com/browse/contraband>> (24.04.2014).
6. Eesti Entsüklopeedia, „Eesti Vabariik“, <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_vabariik> (24.04.2014).
7. Eesti Konjunktuuriinstituut, „Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis“ aastaraamat 2010 ja 2014, <<http://www.ki.ee/>> (28.03.2015).
8. Eesti Konjunktuuriinstituut, „Varimajandus Eestis 2013 (elanike hinnangute alusel)“ (2014), <https://www.mkm.ee/sites/default/files/varimajandus_eestis_2013_elanike_hinnangute_alusel.pdf> (30.11.2014)
9. Eesti Rahvusringhääling, „Uuring: salakaubandus on Balti riikides tõusuteel“ (2012), <<http://uudised.err.ee/v/eesti/d6795720-338b-4dbf-85d7-56c1ec7d124e>> (23.04.2014).
10. Eesti Statistika, M. Sadilov, „Maksustamine ning aktsiisid Eestis“ (2013), <www.stat.ee/76534/?highlight=maksustamine> 15.03.2015
11. Justiitsministeerium, „Kriminaalstatistika“ <www.just.ee/kriminaalstatistika> (24.04.2014).

12. Karistusseadustik, RT I 2001, 61, 364 kuni RT I, 12.03.2015, 21
<www.riigiteataja.ee/akt/112032015021> (22.04.2015).
13. Kaubamärgiseadus, 22.05.2002, jõustunud 01.05.2004 - RT I 2002, 49, 308 kuni RT I, 28.12.2011, 4.
14. Keskkonnaministeerium, „CITES“, <www.envir.ee/1091391> (23.04.2014).
15. Kimmel, K., Kriminaalõigus III. 1994. Tallinn, Politseikool. Refereeritud: Parviainen, A.-S., „Salakaubaveo dünaamika aastatel 1992 – 2001“, lõputöö, Tallinn (2001), lk 7.
16. Kurisoo, K., „Paralleelimport – konflikt kaubamärgiomaniku ainuõiguste ja üldise vabakaubanduse vahel“, Juridica (2003), nr 5, 349-356, lk 350.
17. Lichtenwald, T. G., Perri, F. S., and MacKenzie, P., „Smuggling Multi-Consignment Contraband: Isolated Incidents or a New Trend?“, Inside Homeland Security, (2009), Summer, 17-31, lk 17.
18. Lehis L., „Eesti maksuseaduste kommentaarid“, (Casus, Tallinn, 2013).
19. List of Contracting Parties, <www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php?order=field_country_date_of_joining&sort=desc> (12.12.2014).
20. Loodus, T., „Võitlus narkomaaniaga on keeruline ja komplitseeritud“ (2014), <<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11638>> (30.11.2014).
21. Maksu- ja Tolliamet, „Hoolekandeesutused saavad maksuhaldurilt tuhandeid konfiskeeritud võltsriideid“, <www.emta.ee/index.php?id=2249> (24.04.2014).
22. Maksu- ja Tolliamet, „Loomi või taimi üle piiri tuues tuleb olla tähelepanelik“, <www.emta.ee/index.php?id=23765> (24.04.2014).
23. Maksu- ja Tolliamet, „Maksuhaldur hävitas möödunud aastal 87 000 liitrit salaalkoholi 17 miljonit sigaretti“, <www.emta.ee/index.php?id=2257> (24.04.2014).
24. Maksu- ja Tolliamet, „Maksuhalduri tollikontroll hoidis ära ligi 27 miljonilise kahju tekkimise riigile“, <www.emta.ee/index.php?id=3388> (24.04.2014).
25. Maksu- ja Tolliamet, „Piirangud ja keelud“ (2013), <www.emta.ee/index.php?id=755> (23.04.2014).

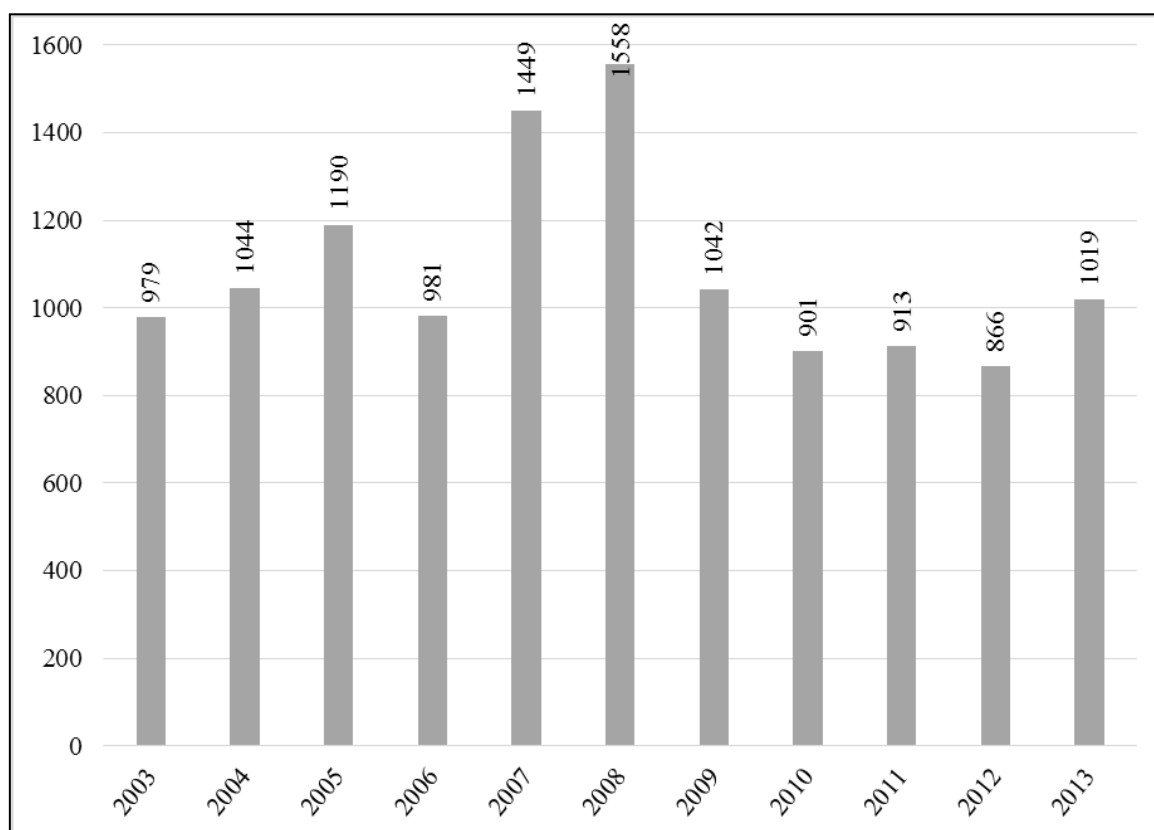
26. Maksu- ja Tolliamet, „Ravimid, narkootilised ja psühhotroopsed ained“, <www.emta.ee/index.php?id=26694> (24.04.2014).
27. Maksu- ja Tolliamet, „Salakaubavedajate karistused on sellest aastast karmimad“ (2008), <www.emta.ee/index.php?id=23518> (24.04.2014).
28. Maksu- ja Tolliamet, „Salakaubitsejate karistused on sellest aastast karmimad“ (2008), <www.emta.ee/index.php?id=23518&highlight=salakaup> (15.03.2015).
29. Maksu- ja Tolliamet, „Toll avastas ligi 300 eluskoralli“ <www.emta.ee/index.php?id=4365> (24.04.2014).
30. Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontroll 2010. aastal – üle 200 miljoni krooni ärahoitud kahju“ (2011), <www.emta.ee/index.php?id=29584> (24.04.2014).
31. Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontroll hoidis 2006. aastal ära üle 52 miljoni kroonise kahju“ (2007), <www.emta.ee/index.php?id=14387> (24.04.2014).
32. Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontroll hoidis aastaga ära 123 miljoni kroonise kahju“ (2008), <www.emta.ee/index.php?id=23997> (24.04.2014).
33. Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontrolli 2007. aasta üheksa kuu ülevaade“ (2008), <www.emta.ee/index.php?id=22396> (24.04.2014).
34. Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontrolli 2008. aasta ülevaade“ (2009), <www.emta.ee/index.php?id=25248> (24.04.2014).
35. Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontrolli 2009. aasta tulemused“ (2010), <www.emta.ee/index.php?id=27186> (24.04.2014).
36. Maksu- ja Tolliamet, „Tollikontrolli tulemusel avastas MTA möödunud aastal üle 13 miljoni salasigareti“; <www.emta.ee/index.php?id=27187> (24.04.2014).
37. Maksu- ja Tolliamet, „TOLLILUGU Eesti Tolliameti areng 1991-2001“ <www.emta.ee/index.php?id=621> (24.04.2014).
38. Maksu- ja Tolliamet, „Tubakaaktsiis“, <<http://www.emta.ee/index.php?id=4245>> (28.03.2015).
39. Narko, „Mis on uimastid?“, <www.narko.ee/mis-on-narko/> (24.04.2014).
40. Narko, „Seadus ütleb“, <www.narko.ee/seadus/> (24.04.2014).
41. Narko, „Tubakas“, <www.narko.ee/tubakas/> (23.04.2014).

42. Parviainen, A.-S., „Salakaubaveo dünaamika aastatel 1992-2001“, lõputöö, Tallinn (2001).
43. Rattus, S., „Eestis võib tulla uus narkootikumide kasutamise plahvatus“ (2013), <<http://pealinn.ee/?pid=120&nid=11541&lang=5> EKSPERT> (24.04.2014).
44. Ravimiamet, „Narkootilised ja psühhotroopsed ained ja ravimid“ (2010), <www.ravimiamet.ee/narkootilised-ja-ps%C3%BCChhotroopsed-ained-ja-ravimid?group=6> (24.04.2014).
45. Riigikogu Toimetised, Mängel, T., „Mõningaid aspekte salakaubanduse ja organiseeritud kuritegevuse ohjeldamisel Eestis“ (2000), <www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11657> (23.04.2014).
46. The Center for Public Integrity, „Made to be Smuggled“ (2008), <<http://www.publicintegrity.org/2008/10/20/6353/made-be-smuggled>> (23.04.2014).
47. Tubakaseadus, 04.05.2005, jõustunud 05.06.2005 - RT I 2005, 29, 210 ... RT I, 30.12.2011, 37, § 3 lg 1.

LISAD

Lisa 1. Registreeritud narkokuriteod aastail 2003-2013

Registreeritud narkokuriteod aastail 2003-2013⁶⁹

⁶⁹ Ahven, A. „Narkokuriteod“, (2014), <<http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/statistika-ja-uuringud/kuritegevus-eesis>> (27.11.2014).

Lisa 2. Poolstruktureeritud intervjuu Maksu- ja tolliameti tolliosakonna töötajatega

Poolstruktureeritud intervjuu Maksu- ja tolliameti tolliosakonna töötajatega.

Mina olen Sisekaitseakadeemia Finantskolledži kolmanda kursuse tudeng Kadi Salm. Seoses lõputöö „Salakauba tõttu laekumata jäänud tulu Eestis“ kirjutamisega sooviksin teilt küsida mõned küsimused.

1. 14.01.2015 oli eetris Pealtnägija, kus räägiti võltsitud kaubast. See teema hõlmab osa minu lõputööst. Kas oleks võimalik saada 2012, 2013 ja 2014 aastate kohta eraldi palju on avastatud intellektuaalset omandit rikkuvaid kaupu?
2. Eesti Maksu- ja Tolliameti kodulehelt on kättesaadaval eelnevate aastate kohta need andmed aga viimaste aastate kohta ei leidnud täielikke andmeid.
3. Samade aastate (2012, 2013 ja 2014) kohta oleks vaja ka andmeid palju peeti kinni salasigarette, salaalkoholi (absoluutarvestuses) ja narkootilist ainet.
4. Kuidas mõjutab Teie arvates alanud aasta alguses tõusnud aktsiis salakaubandust?
5. Erialast kirjandust lugedes leidsin uuringu milles kirjutatakse topelt salakaubandusest (*Multiple Consignment Contraband (MCC)*). Kas Eestis on ka sarnaseid juhtumeid avastatud (et, üks salakaup varjab teist, tegelikku salakaupa)?